

ДЕМЕНЧУК М. О.,
аспірант кафедри організації
судових та правоохоронних органів
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 347.994.1.001.76 (477)

ПРЕЮДИЦІАЛЬНИЙ ЗАПИТ – ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

У статті досліджується природа інституту преюдиціального запиту, досвід його використання у європейських державах, перспективи впровадження цього інституту до нашої судової системи та перепони, що можуть виникнути на цьому шляху.

***Ключові слова:** преюдиціальний запит, звернення суду, судова практика, процедура преюдиціального запиту.*

В статье исследуется природа преюдициального запроса, опыт его использования в европейских государствах, перспективы введения данного института в нашу судебную систему и препятствия, которые могут возникнуть на этом пути.

***Ключевые слова:** преюдициальный запрос, обращение суда, судебная практика, процедура преюдициального запроса.*

The preliminary ruling, experience of its use in European states, prospects of its introduction in our judicial system and the obstacles which may arise on this way are the subject of this article.

***Key words:** preliminary ruling, appeal of court, court practice, procedure of preliminary ruling.*

Вступ. Гармонізація судової практики та забезпечення єдності її застосування усіма судами України покладені на Верховний суд України та є важливими елементами реформування судової системи нашої держави. При дослідженні цього аспекту виникає питання щодо достатньої кількості механізмів у розпорядженні Верховного суду України для виконання цього завдання. Досвід Європейського Союзу вказує на ефективність інституту преюдиціального запиту, який передбачає звернення судових органів держав-членів до Суду Європейського Союзу у зв'язку з труднощами в тлумаченні або застосуванні права Європейського Союзу в процесі розгляду конкретної справи [6, 102]. Постає питання про можливість та доцільність запозичення цього інституту до судової системи України. Для законодавства України цей інститут не є новим, спроби його запровадження приймалися у 2013 р.

Варто звернути увагу на роботи вчених, що досліджували інститут преюдиціального запиту та створили його теоретичне підґрунтя, що надає нам можливість аналізувати особливості цього інституту. Серед авторів: О. Андрійчук, М.Ю. Баришніков, К.А. Вишняков, Р.А. Гурбанов, С.Ю. Кашкін, Є.А. Пушечніков, В.Є. Селезньов, М.Л. Ентін. Необхідно зазначити, що вони досліджували цей інститут у межах європейської спільноти, отже, доцільною є спроба використання їхніх напрацювань для передбачення можливостей функціонування запозиченого інституту в нашій країні.

Постановка завдання. Всебічне дослідження природи преюдиціального запиту, досвіду його використання у зарубіжних країнах, можливість та доцільність його імплемента-



ції до української судової системи, аналіз проблем, що можуть виникнути під час впровадження цього інституту, та значення преюдиціального запиту у забезпеченні єдності судової практики держави.

Результати дослідження. Як зазначає О. Андрійчук, преюдиціальним запитом називається офіційне звернення суду держави – члена ЄС (далі держави-члена) до Суду Європейських Співтовариств із клопотанням про надання тлумачення або роз'яснення тої/тих норми/норм європейського права, щодо застосування або розуміння яких у даного суду виникли сумніви при вирішенні конкретного спору у межах своєї юрисдикції (в українській науці європейського права існує кілька пропозицій перекладу поняття *preliminary ruling*. Окрім вказаного вище перекладу, зустрічаються наступні варіанти: «попередній запит», «інтерпеляційний запит», «побічна процедура», «попереднє запитання» тощо) [5, с. 21].

Правове регулювання цього інституту у Європейському Союзі регламентовано ст. 234 Договору про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957 р.

Згідно цієї статті, суд має юрисдикцію виносити попередні розв'язки стосовно:

- тлумачення цього Договору;
- чинності та тлумачення актів інституцій Спільноти та Європейського центрального банку;
- тлумачення установчих документів органів, що їх засновано актом Ради, коли ці установчі документи обумовлюють це.

У разі, якщо в суді держави-члена виникає таке питання, цей суд, якщо вважає, що розв'язок цього питання потрібний, щоб уможливити йому винести рішення, може звернутися до Суду із запитом дати розв'язок цього питання. У разі, якщо таке питання постає у справі, яку розглядає суд держави-члена, чий рішення не можна оскаржити за допомоги правових засобів національного права, цьому судові належить передати справу до Суду [8, с. 5].

В результаті аналізу вищезазначеної статті можна виділити дві ситуації звернення до Суду ЄС:

- ситуація, коли звернення до Суду ЄС є правом національного суду (звернутися може будь-який суд держави-члена у зв'язку із спірним тлумаченням норми європейського права у конкретній справі);
- ситуація, коли звернення до Суду ЄС є обов'язком (йдеться про суди, рішення яких не підлягають оскарженню в межах держави; тобто мова йде про найвищі суди держав-членів, що виконують роль останньої інстанції).

В юридичній літературі виділяють декілька класифікацій преюдиціальних запитів. Наприклад, О. Андрійчук зазначає, що преюдиціальні запити можуть подаватися до Суду ЄС національними судами щодо питань, які стосуються тлумачення усіх положень європейського права, але виділяє два основних види запитів:

- запит щодо відповідності положень європейського чи національного права загальним принципам європейського права (запит щодо чинності права);
- запит щодо роз'яснення чинного європейського права і його застосування у даній конкретній ситуації (запит щодо тлумачення права).

Звертаючись із преюдиціальним запитом до Суду ЄС, суддя національного суду має обґрунтувати його необхідністю для вирішення конкретного судового спору. У разі надання запиту через доктринальний інтерес або за відсутності зв'язку із конкретним спором преюдиціальний запит вважається неприйнятним та автоматично відхиляється Судом ЄС [5, с. 23].

С.Ю. Кашкін виділяє три види у класифікації преюдиціальних запитів:

- запит щодо тлумачення, метою якого є отримання тлумачення положень законодавства ЄС від Суду ЄС.
- запит щодо чинності правових актів, що подається національним судом держави-учасниці у випадку можливого протиріччя правового акту ЄС його статутному договору;
- запит щодо відповідності внутрідержавних правових актів праву ЄС, у цьому разі мається на увазі протиріччя у правовому регулюванні на національному рівні та рівні Європейського Союзу [6, с. 102].



Щодо досвіду використання цього інституту, можна звернути увагу, наприклад, на Францію та Республіку Молдова [4; 7, с. 3].

У Франції преюдиціальні запити надходять до Касаційного суду Франції як вищої судової інстанції цієї держави. Головними вимогами для звернення до цього суду із преюдиціальним запитом є новизна правового питання, його складність та непоодинокі випадки виникнення цього правового питання. Упродовж року Касаційний суд Франції розглядає близько дванадцяти запитів. В цій країні інститут преюдиціального запиту використовується як в цивільному, так і в кримінальному процесі. У Республіці Молдова інститут консультативного запиту використовується лише у цивільному процесі. Але окрім цього, в державі існує інститут рекомендацій, які не є обов'язковими для виконання, а лише допомагають сторонам встановити характер майбутнього судового рішення.

Як вже зазначалося, інститут преюдиціального запиту не є новим. У 2013 р. були зареєстровані проект закону № 3356-1 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо повноважень Верховного суду України», ініціатором якого був народний депутат України О. Махницький [2], та проект закону № 3356-2 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо повноважень Верховного суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції», ініціаторами якого були народні депутати України А. Яценюк, В. Кличко, Н. Агафонова та П. Петренко [3]. Обидві спроби були невдалі: перший проект було відкликано 17 березня 2014 р., а другий не було прийнято 6 червня 2014 р.

В сучасному українському законодавстві містяться численні випадки нечітких або суперечливих норм, а це призводить до надходження до судів значної кількості аналогічних позовів. Інститутом преюдиціального запиту можна було б вирішити проблему застосування відповідних правових норм ще на рівні судів першої інстанції, що, у свою чергу, забезпечить єдність судової практики. На нашу думку, введення цього інституту потребує комплексного підходу через можливість виникнення певних перешкод на шляху його вдалого функціонування.

По-перше, необхідно визначити порядок подання преюдиціального запиту та отримання відповіді Верховного суду України. Потрібно визначити не лише умови та підстави для запиту, але й суб'єктів, що матимуть право на подання запиту; порядок та форму запиту; строк, під час якого суд повинен буде звернутися до Верховного суду України. Також треба встановити форму висновку та термін, упродовж якого Верховний суд України повинен буде надати відповідь та коло осіб, що матимуть право розглядати такі запити. Немаловажним є встановлення процесуальних наслідків отримання цього висновку та закріплення обов'язкового характеру цього висновку для використання нижчестоящими судами. Деякі аспекти вже висвітлювались у попередніх проектах, що запроваджували цей інститут. Наприклад, проект закону № 3356-2 передбачав, що запит може бути наданим до Верховного суду України лише за одночасної наявності наступних умов:

- 1) питання застосування норми права становить значну складність або при розгляді справ у судах мають місце випадки неоднакового застосування відповідної норми права;
- 2) відсутні правові позиції та роз'яснення Верховного суду України, викладені в постановках Пленуму Верховного суду України, пов'язані із застосуванням відповідної норми права.

Запит про надання роз'яснення Верховного суду України щодо правильного застосування норми права має бути вмотивованим, з обов'язковим зазначенням обставин, які підтверджують наявність умов для його направлення. [3; 2]

По-друге, у разі прийняття цього інституту необхідно визначити перелік нормативно-правових актів та внести до них відповідні зміни, для узгодження законодавства та уникнення колізій. До таких нормативно-правових актів належать: Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України та Господарський процесуальний кодекс України.

По-третє, виникає питання щодо зберігання термінів судового розгляду справи. Ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» гарантує кожному захист його прав, свобод



та інтересів у розумні строки, а подання запиту до Верховного суду України призведе до призупинення судового розгляду справи до моменту отримання висновку [1,1].

В-четверте, постає питання щодо можливого порушення принципу незалежності судів, що закріплено у ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Адже суддя має самостійно тлумачити закон, що має бути застосованим [1, с. 1].

При використанні комплексного підходу вказані проблеми будуть подолані, а Верховний суд України отримає додатковий механізм для направлення судової практики у єдине русло.

Висновки. Введення інституту преюдиціального запиту надасть суддям можливість звернутися до Верховного суду України для отримання висновку щодо застосування норм матеріального або процесуального права, застосованих неоднозначно. Головною вимогою є те, щоб запит мав конкретний характер, тобто стосувався конкретної, а не гіпотетично можливої справи.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/192-19>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо повноважень Верховного суду України : проект закону України № 3356-1 від 24.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48777.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо повноважень Верховного суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції : проект закону України № 3356-2 від 24.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48798.
4. Рекомендації круглого столу «Узгодженість судової практики: європейський досвід, практичні та теоретичні аспекти» (Київ, 20–21 листопада 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/C4E8D02A09D441FBC2257D9D00266985?OpenDocument&year=2014&month=11&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/C4E8D02A09D441FBC2257D9D00266985?OpenDocument&year=2014&month=11&).
5. Андрійчук О. Процедура преюдиційного запиту за ст. 234 Договору про ЄС як квінтесенція права Європейської Унії / О. Андрійчук // Юридичний журнал. – 2005. – № 8. – С. 21–26.
6. Кашкин С.Ю., Четвериков А.О., Калиниченко П.А. и др. Право Европейского Союза : [учеб. пособ.] / [С.Ю. Кашкин, А.О. Четвериков, П.А. Калиниченко и др.] ; отв. ред. С.Ю. Кашкин ; 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2011 г. – 274 с.
7. Коваленко О. «Верховний» поводитир / О. Коваленко // Закон і бізнес. – 2014. – № 47–48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/111417-scho_potribno_vs_dlya_zabezpechennya_uzgodzhenosti_praktiki.html.
8. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/.994_017

